

PRINCIPIS I DRET COOPERATIU EN LA SEGONA REPÚBLICA (1931-1934) I EL FRANQUISME (1938-1974)

Jordi Pujol Moix

Advocat i àrbitre i mediador cooperatiu

Resum

En primer lloc exposarem l'evolució dels objectius i principis cooperatius publicats per la Rochdale Society of Equitable Pioneers (d'ara endavant, Pioners de la Rochdale) a mitjan segle XIX fins als valors i principis cooperatius que van ser aprovats en els congressos de l'Aliança Cooperativa Internacional (ACI) celebrats a París l'any 1937, a Viena l'any 1966 i a Manchester l'any 1995. Veurem la seva evolució i la seva adaptació contínua a la realitat del moviment cooperativista i de l'entorn social i econòmic. Posteriorment copsarem l'evolució legislativa a Catalunya i a l'Estat espanyol des de les primeres lleis sobre cooperatives de la Segona República, del 1931, i analitzarem la normativa franquista sobre cooperatives vigent entre els anys 1938 i 1974. Tractarem especialment la concordança dels principis cooperatius amb les normes sobre cooperatives, on també podrem observar l'adaptació del dret cooperatiu a la realitat i la importància del moment polític en les normes analitzades.

Paraules clau: principis cooperatius, cooperativisme, legislació, Catalunya, Espanya, Segona República, franquisme.

PRINCIPIOS Y DERECHO COOPERATIVO EN LA SEGUNDA REPÚBLICA (1931-1934) Y EL FRANQUISMO (1938-1974)

Resumen

En primer lugar expondremos la evolución de los objetivos y principios cooperativos publicados por la Rochdale Society of Equitable Pioneers (Pioneros de la Rochdale) a mediados del siglo XIX hasta los valores y principios cooperativos que fueron aprobados en los congresos de la Alianza Cooperativa Internacional (ACI) celebrados en París en 1937, en Viena en 1966 y en Manchester en 1995. Veremos su evolución y su adaptación continua a la realidad del movimiento cooperativista y del entorno social y económico. Posteriormente analizaremos la evolución legislativa en Cataluña y en el Estado español desde las primeras leyes sobre cooperativas de la Segunda República, de 1931, y analizaremos la normativa franquista sobre cooperativas vigente entre los años 1938 y 1974. Trataremos especialmente la concor-

danza de los principios cooperativos con las normas sobre cooperativas, donde también podremos observar la adaptación del derecho cooperativo a la realidad y la importancia del momento político en las normas analizadas.

Palabras clave: principios cooperativos, cooperativismo, legislación, Cataluña, España, Segunda República, franquismo.

PRINCIPLES AND LAW OF COOPERATION
DURING THE SECOND SPANISH REPUBLIC (1931-1934)
AND FRANCOISM (1938-1974)

Abstract

We will start by exposing the evolution of the cooperative goals and principles published by Rochdale Society of Equitable Pioneers (from now on, Rochdale Pioners) in the mid XIX to the cooperative values and principles that were enacted at the International Cooperative Alliance (ACI) congresses in Paris in 1937, in Viena in 1966 and in Manchester in 1995. We will detail their evolution and their constant adjustment to the reality of the cooperative movement and the social and economical environment. After, we will review the legislative evolution in Catalonia and Spain from the first cooperative laws during the Second Spanish Republic in 1931, and we will examine Franco's cooperative regulation between 1938 and 1974. Specifically we will study the correlation of the cooperative principles and cooperative regulation, and we will also see how cooperative law adapts to reality and the importance of political context in these rules.

Keywords: cooperative principles, cooperative movement, legislation, Catalonia, Spain, Second Republic, franquism.

PRINCIPES ET DROIT COOPÉRATIF SOUS
LA DEUXIÈME RÉPUBLIQUE (1931-1934)
ET LE FRANQUISME (1938-1974)

Résumé

Nous exposerons tout d'abord l'évolution des objectifs et principes coopératifs publiés par la Rochdale Society of Equitable Pioneers (Équitables Pionniers) au milieu du XIXe siècle jusqu'aux valeurs et principes approuvés aux congrès de l'Alliance coopérative internationale (ACI) qui eurent lieu à Paris en 1937, à Vienne en 1966 et à Manchester en 1995. Nous verrons qu'ils se sont continuellement transformés et adaptés à la situation du coopérativisme et au contexte social et économique. Nous aborderons ensuite l'évolution de la législation en Catalogne et au sein de l'État espagnol depuis les premières lois sur les coopératives de la Deuxième République, en 1931, et analyserons les règlements franquistes sur les coopératives en vigueur de 1938 à 1974. Nous nous pencherons en particulier sur la concordance entre les

principes coopératifs et les règlements sur les coopératives en constatant l'adaptation du droit coopératif à la situation et le poids de la réalité politique dans lesdits règlements.

Mots-clés: principis cooperatius, cooperativisme, legislació, Catalunya, Espanya, Deuxième République, franquisme.

En el Congrés de l'Aliança Cooperativa Internacional d'Estocolm, celebrat l'any 1988, el seu president, Lars Marcus,¹ va declarar: «La història de les cooperatives és fins a cert punt la història de la recerca de la seva identitat». Al llarg del text veurem com es materialitza aquesta afirmació.

1. PRINCIPIS COOPERATIUS DELS PIONERS DE LA ROCHDALE. NORMES I OBJECTIUS

Diversos historiadors del cooperativisme, especialment Arnold Bonner² i Josep Edo Puertas,³ posen en relleu que els Pioners de la Rochdale no van formular estrictament cap declaració de principis. Van publicar unes normes de conducta, uns punts organitzatius de la cooperativa i uns objectius. Com a conseqüència d'això, cada historiador del cooperativisme n'ha fet una llista diferent. Tot i això, Josep Edo Puertas assenyala que seria injust menystenir l'aportació teòrica dels Pioners al moviment cooperativista.

No totes les versions sobre els valors o les normes de la Rochdale Society, fundada el 1844, són coincidents. En reproduïm dues: la de George Jacob Holyoake (1817-1906)⁴ en el llibre titulat *Història dels «Equitable Pioneers» de Rochdale* i la d'Arnold Bonner⁵ en el llibre *British co-operation: The history, principles, and organisation of the british co-operative movement*. Les dues versions estan extretes de l'almanac que editava la cooperativa l'any 1854:

1. Lars MARCUS, «Cooperatives and basic values», a ICA, *XXIX Congress, Stockolm, Juli 1988: Agenda & Reports*, Ginebra, ICA, 1988.

2. Arnold BONNER, *British co-operation: The history, principles, and organisation of the british co-operative movement*, Manchester, Co-operative Union LDT, 1970, p. 31-34.

3. Josep EDO, «El mite dels Pioners Equitatius i la realitat de la Rochdale Society. Breu relat dels inicis del cooperativisme», *Catxipanda, El Diari No Diari d'Història: Revista Online de Tot Història Associació Cultural*, 4 de desembre de 2014; <<https://catxipanda.tothistoria.cat/blog/2014/12/04/el-mite-dels-pioners-equitatius-i-la-realitat-de-la-rochdale-society-breu-relat-dels-inicis-del-cooperativisme-i-iii/>> (data de consulta: 16 gener 2020).

4. George Jacob HOLYOAKE, *Història dels «equitables pioneers» de Rochdale*, Barcelona, Fundació Roca Galès, 1982, p. 19-29 i 51-57.

5. Arnold BONNER, *British co-operation*, p. 48-49.

La Societat té per missió i objectiu realitzar un benefici pecuniari, i millorar les condicions domèstiques i socials dels seus membres, per mitjà de l'estalvi d'un capital integrat per accions d'una lliura, a fi de posar en pràctica els plans següents:

- Obrir un magatzem per a la venda de proveïments, vestits, etc.
- Adquirir o edificar un nombre de cases, destinades als membres que desitgin ajudar-se mútuament, per a millorar llurs condicions domèstiques i socials.
- Començar la manufactura de productes, que la Societat determinarà, a fi de poder donar treball als membres que es trobin a l'atur i, tanmateix, a aquells que estiguin subjectes a repetides reduccions en llurs salaris.

A fi de donar als membres de la Societat més seguretat de benestar, es comprarà o llogarà un tros de terra que serà conreada per aquells que no tinguin feina, o que els fos mal recompensat l'esforç del treball.

Holyoake afegeix que tot seguit hi havia un projecte que, per la seva naturalesa, cap nació no ha intentat posar a la pràctica, ni cap entusiasta no ha dut a terme:

Així que sigui possible, la Societat procedirà amb decisió a l'organització de les forces de la producció, de la distribució, de l'educació i del seu propi govern; o, en altres termes, establirà una colònia indígena sostinguda per ella mateixa, en la qual els interessos seran units. La Societat ajudarà les altres societats cooperatives a fi de poder establir colònies semblants.

Arnold Bonner va palesar que les normes i pràctiques de la Rochdale Society havien estat sintetitzades i a partir d'elles es van extreure el que avui anomenem els Principis de la Rochdale, que són els següents:

El present Moviment Cooperatiu no pretén immiscir-se en les diverses diferències religioses o polítiques que existeixen actualment en la societat, sinó per un vincle comú, que no és altre que el del propi interès, reunir els mitjans, les energies i els talents de tots per al benefici comú de cadascú:

- El capital ha de ser aportat personalment i ha de donar una taxa d'interès fixa.
- Només s'han de subministrar als membres les provisions més pures assolibles.
- S'ha d'indicar tot el pes i mesura.
- S'han de cobrar els preus de mercat i no s'ha de donar ni de demanar cap crèdit.
- Els beneficis s'han de dividir a prorrata d'acord amb la quantitat de compres fetes per cada membre.

- El principi d'«un membre, un vot» ha de prevaldre en el govern, i també la igualtat de sexes entre els membres.
- La gestió ha d'estar a les mans dels directors i el comitè escollits periòdicament.
- Un percentatge definit dels beneficis s'ha d'assignar a l'educació.
- S'han de presentar als membres freqüentment comunicacions i fulls de balanç.

Inclús el cooperativista suec Paul Lambert⁶ precisa que no tots els punts dels principis cooperatius dels Pioners de la Rochdale es van incloure en els estatus inicials, com és el cas del principi evident i fonamental de la democràcia, que va ser explicitat més endavant.

La declaració de la Rochdale bevia, d'una banda, del pensament crític amb la revolució industrial de l'època i dels antecedents d'altres entitats d'autoajuda i autogovern —sense caure en les seves propostes d'aïllament—, i fugia, doncs, de la perversió econòmica, social i moral existent. Cal afegir, a més, seguint Lorena Piñana López,⁷ que els Principis de la Rochdale s'aplicaven en l'àmbit intern de la cooperativa i amb això fixaven una determinada ètica empresarial d'actuació en el mercat.

Però, en tot cas, aquestes normes posaven en relleu alguns aspectes de la identitat cooperativa, com ara el d'«una persona, un vot», a més de la igualtat de sexes, el control democràtic, l'educació i la formació, la prohibició de socis capitalistes i la percepció d'excedents en funció de l'activitat cooperativitzada.

Amb tot, no va ser fins al 1937 que l'ACI va aprovar en el Congrés de París, per primera vegada i de manera formal, els principis cooperatius.

En aquest punt és interessant fer esment de la bona relació dels cooperativistes catalans amb l'ACI. La Federació Regional de Cooperatives de Catalunya formava part de l'ACI —en aquells moments, Espanya encara no en formava part— i delegacions d'aquesta van ser presents als congressos cooperatius fets a Catalunya. Això va propiciar que una reunió periòdica del Comitè Executiu de l'ACI —del qual formava part Joan Ventosa i Roig— tingués lloc a Barcelona l'any 1933 i que l'estiu de l'any 1937 l'ACI estigués present en el V Congrés de la Federació de Catalunya a través de Georges Fauquet.

Ventosa i Roig va tenir una intensa vida política. Va ser elegit diputat a les Corts Espanyoles per la demarcació provincial de Barcelona amb el segon major nombre de vots després de Lluís Companys. A les Corts Espanyoles l'any 1932 va defensar la qüestió rabassaire i formà part de la comissió de traspassos de competències fruit

6. Paul LAMBERT, *La doctrina cooperativa*, Buenos Aires, Intercoop, 1959, p. 55-93.

7. Lorena PIÑANA LÓPEZ, «El valor jurídico de los principios cooperativos», *Butlletí Informatiu FVECTA* (València), núm. 69 (1997), p. 3.

de l'Estatut de Núria. De l'octubre del 1933 al gener del 1934 formà part del Govern del president Macià com a conseller d'Economia i Agricultura. Arran dels Fets del Sis d'Octubre de 1934 va ser empresonat al vaixell *Uruguay* i es va haver d'exiliar primer a París i posteriorment a Brussel·les, des d'on tornà a Catalunya. El 26 d'abril de 1936 fou elegit compromissari per a les eleccions a la presidència de la Segona República Espanyola. Entre el 1937 i el 1939 formà part del Consell d'Economia de Catalunya i fou secretari de la Junta General de Cooperació, a proposta del president Negrín.

Joan Ventosa i Roig també va tenir una activitat intensa en el terreny cooperatiu. L'any 1922 va ser elegit president de la Federació Regional de Cooperatives de Catalunya i l'any 1928, en què es va constituir la Federació Nacional de Cooperatives d'Espanya, també en va ser elegit president. D'altra banda, a escala internacional l'any 1924 va ser elegit membre del Comitè Executiu de l'ACI, on va formar part, fins l'any 1944, de la comissió encarregada de fixar els principis bàsics de la cooperació moderna.

Tornant als principis cooperatius, segons José Eduardo de Miranda,⁸ en el Congrés de Viena —que va dur a terme l'ACI l'any 1930— es van iniciar les recerques oficials per a aconseguir una millor comprensió o potser determinació dels principis cooperatius. Es va crear una comissió que havia d'investigar sobre l'aplicació habitual dels Principis de la Rochdale i que estava constituïda per Suter, en representació de Suïssa; Rapacki, de Polònia; Ventosa Roig, d'Espanya; Balogh, d'Hongria, i Warbasse, dels Estats Units. Les primeres conclusions de la comissió d'experts es van presentar al Congrés de Londres, el 1934.

Segons Antonio D. Soldevilla y Villar,⁹ sobre la base de l'informe presentat per la comissió d'experts a Londres el 1934, que va ser objecte d'alguns retocs, el Congrés de l'ACI de París, el 1937, va afirmar que no s'havia alterat la validesa dels Principis de la Rochdale, però que calia fer-ne una interpretació més rigorosa. El Congrés de París va aprovar els principis següents per una majoria amplíssima:

- a) L'adhesió lliure.
- b) El control democràtic.
- c) La distribució del superàvit entre els membres en proporció a les seves transaccions.
- d) L'interès limitat sobre el capital.

8. José Eduardo de MIRANDA, «De la propedéutica de los principios cooperativos a la intercooperación como pilastra del cooperativismo», *Boletín de la Asociación Internacional del Derecho Cooperativo* (Bilbao, Universidad de Bilbao, Facultad de Derecho), núm. 48 (2014), p. 149-163.

9. ANTONIO D. SOLDEVILLA Y VILLAR, *El movimiento cooperativista mundial (sus orígenes, desarrollo y problemática actual)*, Valladolid, Antonio D. Soldevilla y Villar, 1973, p. 174-180.

I, a més, va reconèixer que hi havia uns altres tres principis que si bé formaven part del bloc dels Principis de la Rochdale, no eren de compliment obligatori per a formar part de l'ACI:

- e) La neutralitat política i religiosa.
- f) La venda al comptat.
- g) La promoció de l'educació.

2. LA LLEI DE COOPERATIVES DE LA SEGONA REPÚBLICA ESPANYOLA

Encara que, amb matisacions, es pot considerar que diverses lleis del segle XIX sobre societats de socors mutu, associacions i sindicats agrícoles també regulaven les cooperatives. No va ser fins a l'establiment de la República proclamada el 14 d'abril de 1931 que, en sentit estricte, es dictaren les primeres lleis de cooperatives a l'Estat espanyol i a Catalunya.

Seguint Agnès Rotger i Dunyó i Cèsar Rodríguez Solà,¹⁰ sabem que l'any 1931 Joan Ventosa i Roig va substituir Eladi Gardó en la presidència de la comissió redactora de la Llei de cooperatives, que es va aprovar poc temps després de proclamar-se la República per mitjà del Decret llei del 3 de juliol de 1931. Joan Ventosa i Roig va presentar-lo com a projecte de llei al Congrés dels Diputats i va ser aprovat per la Llei del 9 de setembre de 1931. Fins aleshores les cooperatives es regien per la Llei d'associacions, del 1887, que no s'ajustava a les necessitats del cooperativisme. Aquesta primera llei espanyola sobre cooperatives ja definia el concepte de *societat cooperativa* i en determinava les condicions legals i les normes de règim. En fem una transcripció dels aspectes rellevants en relació amb els principis cooperatius.

L'article 1 de la Llei definia la cooperativa com:

La Asociación de personas naturales o jurídicas que, sujetándose en su organización y en su funcionamiento a las prescripciones del presente Decreto y tendiendo a eliminar el lucro, tenga por objeto satisfacer alguna necesidad común, procurando el mejoramiento social y económico de los asociados mediante la acción conjunta de éstos en una obra colectiva. Son condiciones legales necesarias para todas las Cooperativas:

10. Agnès ROTGER I DUNYÓ, *Joan Ventosa i Roig: Impulsor del cooperativisme, de Catalunya a Mèxic*, Barcelona, Fundació Roca Galès i Cossetània, 2012, p. 29-34 (Cooperativistes Catalans; 21). Cèsar RODRÍGUEZ SOLÀ, «A propòsit d'un centenari. L'ACI i el cooperativisme català. L'exemple de Joan Ventosa i Roig», *Cooperació Catalana* (Barcelona), núm. 169 (juliol-agost 1995), separata, p. I-XVIII.

1.- Estar regidas con plena autonomía, dentro de lo legislado, por sus propios Estatutos y los acuerdos de la Asociación general.

2.- Igualdad del derecho de voto para todos los socios. No obstante, podrán establecerse mínimos de edad o de antigüedad, cuando los Estatutos sociales la consignent así expresamente. Únicamente las Cooperativas clasificadas como profesionales podrán establecerse por los Estatutos que algunos socios tengan hasta un máximo de tres votos, según la cuantía de su participación en las operaciones sociales, pero siempre con independencia del capital aportado y sin que la pluralidad de votos sea aplicable a los asuntos de índole personal.

3.- Que ninguna función directiva o de gestión esté vinculada en persona o entidad determinadas, ni sea delegada en Empresa gestora alguna.

4.- Que las participaciones en el capital social no sean transferibles sino entre los socios, con los requisitos que se fijen, y que en caso de atribuírsele algún interés, tenga éste un límite previamente fijado y nunca superior al interés legal.

5.- Que en caso de distribuir los excedentes, se haga el reparto proporcionalmente a la participación de cada asociado.

2.1. PRINCIPIS I NORMATIVA COOPERATIVA EN LA LLEI DE COOPERATIVES ESPANYOLA REPUBLICANA DEL 1931

L'article 1 de la Llei defineix *cooperativa* com una associació de persones naturals o jurídiques que té per objecte satisfer alguna necessitat comuna, tot procurant el millorament social i econòmic mitjançant una obra col·lectiva i tendint a eliminar l'afany de lucre.

En aquesta definició de *cooperativa* es donava compliment als principis següents:

a) La plena autonomia de l'entitat.

b) La igualtat del dret de vot entre els socis, amb alguna excepció en les cooperatives professionals, sempre amb independència del capital aportat.

c) Les funcions directives no podien delegar-se a una empresa gestora externa ni podien vincular-se a persones o entitats externes.

d) L'interès limitat sobre les aportacions socials mai no podia ser superior a l'interès legal.

e) Els excedents sempre s'havien d'aplicar en funció de l'activitat cooperativitzada.

f) No es podia pertànyer a una cooperativa en qualitat de soci capitalista ni a cap sistema que assegurés privilegis i avantatges.

g) No hi havia restriccions per a l'ingrés com a soci d'una cooperativa i tothom podia deixar de pertànyer-hi, amb alguna excepció temporal per a les cooperatives professionals.

b) S'havia d'aplicar com a mínim un 10 % dels rendiments a un fons de reserva col·lectiu.

2.2. CLASSES DE COOPERATIVES

Es regulaven diverses tipologies de cooperatives: de consumidors, populars, sanitàries, escolars, de treball, professionals, de crèdit i d'assegurances. Hem fet un apunt sobre les especificitats de cadascuna d'elles.

Les cooperatives de consumidors podien servir a tercers si ho preveïen els estatuts. En aquestes cooperatives de consumidors els excessos de percepció eren irrepartibles i es destinaven a fons de reserva i obres socials. Aquí s'apuntava un principi que va ser aprovat posteriorment: actuar en interès de la comunitat.

Es reconeixien com a cooperatives populars les cooperatives de consum constituïdes per a millorar la condició econòmica i social dels obrers i les persones amb pocs mitjans. Si hi havia excessos de percepció, com a mínim el 50 % s'havia de destinar a un fons de reserva irrepartible i a obres socials, a cadascuna de les quals s'havia de destinar com a mínim el 10 %. Si s'abonava algun interès sobre el capital social, no podia sobrepassar l'interès fixat pel Govern per a les caixes d'estalvis.

Les cooperatives sanitàries, si tenien un establiment obert, no podien abonar interessos sobre el capital social ni podien distribuir excessos de percepció. Si hi havia excedents, s'havien de destinar en primer lloc al fons de reserva irrepartible i a la millora dels serveis o les obres socials de tipus sanitari.

Les cooperatives de treballadors, si hi havia excedents, els havien de destinar en primer lloc al fons de reserva i a les obres socials. En aquest cas, s'havien de distribuir proporcionalment a l'activitat cooperativitzada. Les cooperatives de treballadors podien ser considerades populars si no abonaven cap interès per les aportacions al capital social i havien de destinar com a mínim el 50 % dels excedents al fons de reserva irrepartible.

En les cooperatives professionals, formades per persones o entitats dedicades a la mateixa professió per a portar a terme determinades operacions encaminades a la millora econòmica i tècnica de la seva explotació, els excedents s'havien de distribuir en funció de l'activitat cooperativitzada.

Les cooperatives de crèdit podien ser considerades com a populars si destinaven com a mínim el 35 % dels excedents al fons de reserva irrepartible.

Finalment, les cooperatives d'assegurances amb règim de prima fixa, a més de destinar els excessos de percepció a fons de reserva i al sosteniment d'obres socials, havien de retornar aquests excedents en funció de les primes abonades.

3. NORMATIVA CATALANA SOBRE COOPERATIVES EN LA SEGONA REPÚBLICA

3.1. DEFINICIÓ DE *COOPERATIVA*

A Catalunya, durant la Segona República es va aprovar en primer lloc la Llei de bases de la cooperació per a cooperatives, mutualitats i sindicats agrícoles, de la Generalitat de Catalunya, del 17 de febrer de 1934.¹¹ Aquesta llei de bases va ser desplegada per tres normes específiques, respectivament, sobre sindicats, mutualitats i cooperatives. En concret, la primera llei de cooperatives de Catalunya va ser la del 17 de març de 1934.¹² Fem una transcripció dels seus punts significatius en relació amb els principis cooperatius.

L'article 1 de la Llei de bases defineix *cooperativa, sindicat agrícola o mutualitat* com:

[...] l'associació de persones, naturals o jurídiques, que es proposen millorar la situació econòmica i social del seus components establint una comunitat voluntària en la qual el servei mutu i la col·laboració pecuniària de tots els membres permetin realitzar la funció que es proposa: treball, producció, distribució, consum, crèdit, previsió, assegurança, o qualsevol altra finalitat que tendeixi a millorar les relacions humanes, a posar els interessos col·lectius per damunt de tota idea de benefici particular i a suprimir tot lucre entre els seus associats i entre aquests i la societat respectiva.

A partir d'aquesta definició, l'article 1 continuava en els termes següents:

Són condicions legals i necessàries per a totes les Cooperatives, Sindicats i Mutualitats:

Primera.- Ésser rígides amb plena autonomia dins del que legislen els seus propis estatuts i els acords de l'assemblea general i estar lliures de tota dependència d'organismes polítics i religiosos.

Segona.- El nombre de socis serà il·limitat i el seu creixement no podrà impedir-se ni estatutàriament ni de fet.

Tercera.- Igualtat de dret de vot per a tots els socis.

Quarta.- Que cap funció directiva o de gestió estigui vinculada a cap persona o entitat determinada ni sigui delegada a cap empresa gestora. Ningú no po-

11. «Llei de bases de la cooperació de 17 de febrer de 1934», *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* (BOGC), núm. 51 (20 febrer 1934), p. 961-971.

12. «Llei de cooperatives de 17 de març de 1934», BOGC, núm. 81 (20 febrer 1934), p. 1697-1704.

drà pertànyer a una societat d'aquestes en concepte d'empresari, contractista, soci capitalista o res semblant. No podrà haver-hi tampoc accions preferents ni parts de fundador ni cap combinació que tendeixi a assegurar privilegis o avantatges especials a determinades persones o societats, i serà nul tot acte o acord contrari a aquesta disposició.

A més, la Llei del 1934 preveia que les cooperatives poguessin portar a terme obres d'ajuda mútua i de solidaritat. L'article 3 de la Llei de cooperatives del 17 de març de 1934 especificava que «[l]es Cooperatives poden crear totes les obres d'ajut mutu i de solidaritat entre llurs components». Si eren de naturalesa cooperativista, es regulaven per la Llei de cooperatives del 1934, però si eren de caràcter mutualista, es regien per la Llei de mutualitats del 22 de març de 1934 (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 86, 27 de març de 1934). Malgrat això, no es podia exigir la separació de cabals i comptabilitat quan el nexa econòmic resultava de la pròpia funció específica de la cooperativa.

3.2. CLASSES DE COOPERATIVES

En la Llei catalana del 17 de març de 1934 també es regulaven diverses tipologies de cooperatives. Fem un breu apunt sobre les cooperatives de consum i de producció i treball i les seves especificitats.

En relació amb les cooperatives de consumidors, l'article 11 de la Llei establia que «serà facultatiu atribuir un interès al fons social aportat pels socis», però «no podrà ésser superior al fixat per al fons d'estalvi a les Caixes oficials», i l'article 13 regulava l'excés de percepció en els termes següents: s'havia de destinar «almenys en un 50 per cent entre fons de reserva irrepartibles i obres socials, no podent destinar-se a cada una d'aquestes finalitats menys del 15 per cent. || La resta de l'excés de percepció podrà repartir-se entre els cooperadors, sempre, però, a proporció del consum de cadascú».

L'article 12 de la Llei de bases del 1934 especificava:

Les Cooperatives, Mutualitats i Sindicats Agrícoles es podran constituir en forma popular o mercantil segons quina sigui la finalitat que persegueixin:

- Són populars les constituïdes per persones naturals i jurídiques amb la finalitat de millorar les condicions de la vida o del treball dels obrers o classes modestes per mitjà de l'actuació econòmica col·lectiva.

- Són mercantils les constituïdes per persones naturals o jurídiques de tota condició que tractin de millorar el rendiment de llurs negocis per mitjà de l'organització de tipus cooperatiu.

Sobre les cooperatives de producció i treball, l'article 24e de la Llei de cooperatives del 17 de març de 1934 establia que «l'aportació obligatòria al fons social sigui igual per a tots els socis». A diferència del que s'estipulava per a les cooperatives de consumidors, no regulava la remuneració de les aportacions obligatòries, que tampoc no regulava la Llei de bases del 1934.

3.3. PRINCIPIS I NORMATIVA COOPERATIVA DURANT LA SEGONA REPÚBLICA

Relacionar els principis cooperatius amb la normativa cooperativa aprovada durant la República entre el 1931 i el 1934 —i, per tant, anterior al 1937— a partir únicament dels principis i valors dels Pioners de la Rochdale es fa difícil i cal tenir presents altres elements.

Com hem apuntat anteriorment, el cooperativisme català i espanyol ja estava present, a través de Joan Ventosa i Roig, en la comissió d'experts creada pel Congrés de Viena el 1930. Aquesta comissió va presentar les seves propostes i conclusions els anys següents, en el Congrés de Londres, el 1934, i en el de París, el 1937, on ja es van aprovar formalment els principis cooperatius. Per tant, els principis que anava treballant la comissió internacional d'experts eren a la vegada principis —encara no formals— que tenia presents la comissió redactora —presidida per Joan Ventosa i Roig— de la Llei de cooperatives de l'any 1931.

Pel que fa a la Llei catalana de cooperatives del 1934, Ventosa i Roig també hi va intervenir: va elaborar unes notes d'orientació general, tasca que li va encarregar el president Macià, i a la vegada va publicar un seguit d'articles al diari *L'Opinió*, recopilats en forma d'opuscle amb el títol *L'Esquerra i la cooperació*, sobre les característiques que havia de tenir la futura llei de cooperatives, que es va poder elaborar també a partir dels tres anys d'aplicació de la llei estatal del 1931. L'historiador Jason Garner¹³ ha destacat que la Llei de cooperatives del 1934 reflectia el cooperativisme ortodox de l'home que la va redactar, Joan Ventosa i Roig.

Aquesta norma definia la societat cooperativa com una associació de persones que establien una comunitat voluntària per a la millora econòmica i social i el servei mutu, amb la finalitat de tendir a millorar les relacions humanes i a posar els interessos col·lectius per damunt de tota idea de benefici particular, amb exclusió de l'ànim de lucre.

A partir d'aquest concepte de *cooperativa*, els principis que quedaven incorporats a la llei catalana del 1934 eren:

13. Jason GARNER, «Història del moviment cooperatiu català fins 1939». *Academia.edu*, <www.academia.edu> (consulta: 20 gener 2020).

- a) Adhesió voluntària i portes obertes.
- b) Igualtat de vot entre els socis.
- c) Autonomia i independència.
- d) Prohibició de cap sistema que signifiqués avantatges entre els socis.
- e) No delegació de les funcions directives en persones alienes a la cooperativa.
- f) Prohibició de socis capitalistes o anàlegs.
- g) Exclusió de l'ànim de lucre i distribució de l'excés de percepció en proporció a l'activitat cooperativitzada.

4. LES COOPERATIVES POPULARS EN LA LEGISLACIÓ ESPANYOLA I LA CATALANA DURANT LA SEGONA REPÚBLICA

La Llei espanyola de cooperatives de l'any 1931 preveia que les cooperatives anomenades *populares* tinguessin determinats beneficis, per a la qual cosa remetia al que hi havia establert per a les cooperatives obreres, regulades en diferents normes, però sense definir-les:

Art. 43. Salvo disposición expresa en contrario, se aplicarán a las Cooperativas que obtengan la calificación de populares las exenciones, excepciones, facultades y beneficios de toda clase concedidos por diferentes disposiciones a las denominadas obreras.

Art. 44. Las exenciones y beneficios de todas clases concedidos a las Cooperativas serán aplicables a sus obras sociales, sin perjuicio de las demás ventajas que en virtud de disposiciones especiales les puedan corresponder, y siempre que dichas obras sociales figuren en la lista de las oficialmente aprobadas.

Les cooperatives populars, a més de complir els requisits de la resta de cooperatives, tenien un règim més estricte perquè havien de dedicar als fons de reserva obligatoris almenys el 50 % dels excedents i, d'altra banda, no podien remunerar el capital social o, en tot cas, podien oferir un interès limitat.

Com hem dit, l'article 12 de la Llei catalana de cooperatives del 1934 distingia entre cooperatives mercantils i cooperatives populars en els termes següents: les cooperatives populars tenien per finalitat la millora «de la vida o del treball dels obrers o classes modestes per mitjà de l'actuació econòmica col·lectiva». El Consell Superior de Cooperació, com a màxima autoritat del moviment cooperatiu a Catalunya, declarava quines cooperatives eren considerades populars. Les cooperatives mercantils eren «les constituïdes per persones naturals o jurídiques de tota condició que tractin de millorar el rendiment de llurs negocis per mitjà de l'organització de tipus cooperatiu».

Les lleis que havien de desenvolupar les cooperatives populars no es van arribar a dictar ni a Catalunya ni a l'Estat.

Podem observar la concordança de les cooperatives populars amb el pensament dels socialistes utòpics dels segles XVIII i XIX, com el filòsof i economista Claude-Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon, el gal·lès Robert Owen, amb una trajectòria empresarial, i els francesos Charles Fourier, filòsof i economista, Charles Guide i l'escola de Nimes.

Les cooperatives mercantils coincidien amb les formulacions dels cooperativistes alemanys Friedrich Wilhelm Raiffeisen, militar i economista, i Franz Hermann Schulze-Delitzsch, polític i economista, que van organitzar cooperatives d'estalvi i de crèdit ja en el segle XIX.

5. LES LLEIS DELS ANYS 1931 I 1934 I ELS PRINCIPIS COOPERATIUS

En aquest punt és lògic preguntar-se si les lleis sobre cooperatives —espanyola i catalana— aprovades durant la República van anticipar-se a la formulació dels principis cooperatius acordats en el Congrés de París de l'any 1937. En tot cas, cal recordar la vinculació del cooperativisme amb l'ACI, el treball coetani que amb tota seguretat va significar que es compartissin idees i projectes sobre el cooperativisme.

Amb la victòria militar de l'*Alzamiento* es va produir un tomb radical en el concepte i les funcions de les cooperatives, que es va traduir en una legislació de marcat caràcter feixista.

6. NORMATIVA ESTATAL DE LA DICTADURA FRANQUISTA (1938-1974)

6.1. LA LLEI ESPANYOLA DE COOPERATIVES DEL 1938

La Llei del 27 d'octubre de 1938, que no derogava totalment la Llei de cooperatives republicana espanyola de l'any 1931, establia:

Artículo primero.- A partir de la promulgación de ésta Ley y para todos los efectos legales, se entenderá por Sociedad Cooperativa la asociación de personas naturales o jurídicas que, ajustándose en su organización y en su funcionamiento a las prescripciones vigentes, con las modificaciones que introduce la presente disposición, y tendiendo a evitar el lucro, tenga por objeto satisfacer alguna necesidad común, procurando el mejoramiento económico social de los asociados, mediante la acción conjunta de éstos en una obra colectiva, así como colaborar con los Sindicatos Nacionales en la solución de los problemas de tipo económico.

[...]

Artículo noveno.- El Ministerio de Organización y Acción Sindical podrá dictar las normas necesarias para la formación de la Oficina de Cooperación adjun-

ta a cada Central Nacional-Sindicalista provincial, al frente de cuya Oficina habrá un Jefe, nombrado por dicho Ministerio.

Este Jefe velará por la defensa de los intereses económicos de las Cooperativas, para que no salgan de su peculiar cometido, y actuará al mismo tiempo de asesor del Delegado sindical en esta materia.

Artículo diez.- Las «Uniones Provinciales de Cooperativas» podrán, a su vez, agruparse, integrando una «Unión de Cooperativas de Zona Económica».

Estas «zonas económicas» serán determinadas por el Ministerio de Organización y Acción Sindical, para cada caso concreto, a petición de las Cooperativas interesadas.

Artículo once.- Cada Unión Provincial de Cooperativas tendrá también una Jefatura de la Cooperativa, cuya designación se realizará con arreglo a las normas y procedimientos establecidos en los artículos quinto y sexto.

La definició de *cooperativa* és similar a la de la llei republicana de l'any 1931, on aquestes societats tenien per finalitat satisfer alguna necessitat comuna procurant la millora social i econòmica del seus associats i tendint a eliminar tot afany de lucre. En general, es partia de la base que el vot era igualitari excepte en les cooperatives professionals, on un soci podia tenir un màxim de tres vots socials.

Però cal destacar que a partir d'aquí les cooperatives deixaren de ser independents: eren integrades en una organització jeràrquica sindical estatal que convertia les mateixes cooperatives en organitzacions jerarquitzades a través del «jefe de la cooperativa». I, encara que aquest era elegit per l'assemblea de socis, la Llei regulava la intervenció estatal en l'elecció del «jefe de la cooperativa» i de la junta directiva, que podien ser vetats pel Ministerio de Organización y Acción Sindical. El «jefe de la cooperativa» era responsable de la gestió d'aquesta davant de l'Estat. Convertia la junta directiva en un òrgan assessor i interventor, de manera que la democràcia interna i externa desapareixia. Les cooperatives quedaven subjectes, quant a les normes i la vigilància, al Ministerio de Organización y Acción Sindical i eren enquadrades en el sindicat vertical del ram corresponent a través del «delegado» o «jefe de la Central Nacional-Sindicalista».

Les cooperatives quedaven subjectes «en cuanto a normas y vigilancia, a la jurisdicción del Ministerio de Organización y Acción Sindical y para el mejor cumplimiento de sus fines, mantendrá una estrecha relación con los Sindicatos que encuadren sus actividades, comunicándose con el Ministerio a través del Delegado o Jefe de la Central Nacional-Sindicalista respectiva». En substitució de les federacions i confederacions «de cada provincia podrán reunirse siguiendo razones de conveniencia y armonía para la mejor defensa de sus intereses, constituyendo una “Unión Provincial de Cooperativas”» a través de les «jefaturas de Cooperativa». Aquestes unions es podien estructurar en zones econòmiques i podien arribar a constituir «uniones nacionales de cooperativas».

Aquesta «Ley de cooperación» del 27 d'octubre de 1938 va tenir una durada curta. Va ser derogada per la Llei del 26 de gener de 1940, d'«Unidad Sindical», que incorporava les associacions que defensessin interessos econòmics o de classe, incloïes les cooperatives, a l'«Organización Sindical del Movimiento», i les sotmetia a la seva disciplina.

6.2. LA «LEY DE 26 DE ENERO DE 1940 SOBRE UNIDAD SINDICAL»

Artículo primero.- La Organización Sindical de F. E. T. y de las J. O. N. S. es la única reconocida con personalidad suficiente por el Estado, quien no admitirá la existencia de ninguna otra con fines análogos o similares, para hacer llegar hasta él las aspiraciones y necesidades que en el orden económico y social sean sentidas por los elementos productores de la Nación, y es, a su vez, el vehículo por el que llegan hasta éstos las directrices económicas de aquél [...].

Artículo segundo.- A partir de la publicación de esta Ley, aquellas Asociaciones creadas para defender o representar total o parcialmente intereses económicos o de clases, lleven o no la denominación de Sindicatos, Asociaciones obreras, Patronales, Gremiales, etcétera, quedarán incorporadas a la Organización Sindical del Movimiento.

Artículo tercero.- Desde este momento, dichas Asociaciones se entenderán sometidas en su actuación a la disciplina del Movimiento, bajo la Inspección de la Delegación Nacional de Sindicatos.

[...]

Artículo quinto.- Aquellas Asociaciones que hubieran obtenido o solicitado su inscripción en el Registro de Cooperativas al amparo del artículo dieciséis de la Ley de veintisiete de octubre de mil novecientos treinta y ocho, teniendo en todo o en parte como fines de su actividad la defensa de intereses profesionales o de clase, quedarán sujetas a las normas que se fijan en los artículos anteriores de esta Ley. Únicamente con respecto a las entidades que con anterioridad a la publicación de la precitada Ley viniesen practicando exclusivamente funciones cooperativas, podrá convalidarse su inscripción en el Registro de las mismas y autorizar su legal funcionamiento como tales Cooperativas, todo ello con el previo informe de la Delegación Nacional de Sindicato.

Aquesta llei del 1940 no pot ser més clara: tot el moviment cooperatiu queda sotmès a la disciplina del «Movimiento, bajo la Inspección de la Delegación Nacional de Sindicatos».

6.3. «LEY DE COOPERACIÓN», DEL 2 DE GENER DE 1942

Abans d'analitzar la «Ley de Cooperación», del 2 de gener de 1942, hem de tenir presents les derogacions successives de la normativa cooperativa esdevingudes entre els anys 1938 i 1940. En concret, l'article 18 de la Llei del 1938 derogava la Llei republicana del 1931 en els termes següents:

Quedan derogadas cuantas disposiciones se opongan a la presente Ley.

Quedan igualmente específica y concretamente modificados el Decreto de cuatro de julio de mil novecientos treinta y uno, declarado Ley en nueve de septiembre del mismo año, «determinando lo que ha de entenderse por Sociedad Cooperativa y fijando las condiciones legales necesarias para las mismas», y el Decreto aprobando el Reglamento para la ejecución de dicha Ley de Cooperativas de dos de octubre de mil novecientos treinta y uno y cuyas disposiciones persisten vigentes para el régimen de esta materia en todas aquellas partes que no sean modificadas por la presente Ley.

Poc temps després, la «Ley de Unidad Sindical», del 26 de gener de 1940, va derogar la norma del 1938:

Artículo sexto.- Modificadas las circunstancias que determinaron su orientación, queda derogada en su totalidad la Ley de veintisiete de octubre de mil novecientos treinta y ocho, y en suspenso, mientras no se dicten disposiciones en la materia, toda la tramitación de expedientes sobre constitución de nuevas Cooperativas.

Seguint José Luis del Arco Álvarez,¹⁴ aquesta norma del 1940 va tenir l'oposició de la Conferencia Nacional Católico Agraria, que agrupava la gran majoria de sindicats agraris, atès que rebutjaven l'aplicació del principi d'unitat sindical a les cooperatives i projectaven acollir-se en bloc a la Llei del 1938 —malgrat que estava derogada—, la qual, encara que no satisfieia les seves aspiracions, com a mínim els permetia eludir la integració implícita de la unitat sindical.

Es va obrir un període de dos anys sense norma reguladora del cooperativisme fins que es va promulgar la «Ley de Cooperación» del 2 de gener de 1942. Segons la seva exposició de motius, aquesta norma es basava:

14. José Luis del ARCO ÁLVAREZ, «Génesis de la nueva ley. Los principios cooperativos en la Ley general de cooperativas», *Estudios Cooperativos*, núm. 36-38 (1975-1976), p. 27-84.

[...] en los preceptos formulados en las Declaraciones xi, quinto y sexto, y xii, primero, del Fuero del Trabajo, se centra en el concepto de Sociedad cooperativa apartando de ella el espíritu mercantil, eliminando el fin de lucro y procurando eludir toda posible competencia desleal sin olvidar que la iniciativa privada es fundamento en el que descansa la economía del Nuevo Estado.

Del seu articulat i en relació amb els principis cooperatius aprovats l'any 1937, destaquem, d'acord amb l'article 1 de la Llei, la definició de *cooperativa*:

[...] la reunión de personas naturales o jurídicas que se obligan a aunar sus esfuerzos con capital variable y sin ánimo de lucro, al objeto de lograr fines comunes de orden económico-social, sometiéndose expresamente a las disposiciones de esta Ley.

Així, es disposava:

Art. 3.º En cuanto no se oponga a la presente Ley, las Sociedades cooperativas se regirán con plena autonomía por sus Estatutos, siempre disciplinados a la organización sindical del Movimiento y a la superior del Estado.

Art. 4.º Las Sociedades cooperativas en general tendrán representación en los diferentes Sindicatos Nacionales y en los órganos oficiales constituidos para velar por el régimen de precios, tasas, distribución y abastecimiento.

Art. 5.º Las Sociedades cooperativas se relacionaran con el Ministerio de Trabajo, a los efectos de su constitución y disolución a través de la Obra Sindical de Cooperación, sin perjuicio de la inspección que corresponde a dicho Ministerio.

[...]

El Ministerio de Trabajo, a la vista del expediente y previo informe preceptivo de la Delegación Nacional de Sindicatos, hará la calificación de la Cooperativa, sin cuyo requisito no podrá procederse a su inscripción.

Aquesta llei tractava d'enquadrar els postulats del *Fuero del Trabajo* en el marc dels *Principios del Movimiento Nacional* per a la construcció del «Nuevo Estado» feixista.

En aquest sentit, l'article 3 de la Llei, tot i que declara formalment que les cooperatives es regiran, amb plena autonomia, pels seus estatuts, en realitat estableix que havien de ser «siempre disciplinadas a la organización sindical del Movimiento y a la superior del Estado».

El preàmbul de la Llei del 1942 diu que, d'acord amb el «Fuero del Trabajo, se centra en el concepto de identidad cooperativa, apartando de ella el espíritu mercantil, eliminando el fin de lucro y procurando eludir toda competencia desleal sin olvidar que la iniciativa privada es fundamento en el que descansa la economía del Nuevo Estado».

El capítol iv de la Llei del 1942 organitzava jeràrquicament tot el moviment cooperatiu espanyol i encarregava a l'«Obra Sindical de Cooperación» promoure i dirigir el moviment cooperatiu a l'Estat i cuidar amb tota la seva puresa l'esperit cooperatiu, conservant-lo i allunyant-lo de tota possible desviació del seu veritable sentit. El «Jefe Nacional de la Obra» era nomenat pel «Ministro Secretario General del Movimiento a propuesta de la Delegación Nacional de Sindicatos».

La Llei definia *cooperativa* com una reunió de persones naturals o jurídiques que unien els seus esforços per a portar a terme fins comuns d'ordre econòmic i social, sense afany de lucre. En concret, regulava:

- a) L'adhesió, que era voluntària.
- b) La igualtat del dret a votar.
- c) La prohibició de pertànyer a una cooperativa en qualitat de soci capitalista o anàleg.
- d) La prohibició que els fundadors o títols preferents, o qualsevol combinació similar, atorguessin drets preferents dins la cooperativa.
- e) L'establiment d'un fons de reserva i d'obres socials irrepartibles que es nodria dels excessos de percepció de cada exercici.

Per a ingressar en una societat cooperativa només calia formular la petició a la junta rectora, ser presentat per dos socis i que la referida junta aprovés l'admissió. Es respectava el principi d'adhesió voluntària i de portes obertes.

Tots els socis tenien igualtat de drets i s'especificava que en cap cas no es podia pertànyer a una cooperativa en qualitat d'empresari, contractista, soci capitalista o anàleg. Tampoc no hi podia haver títols preferents ni parts de fundadors o cap mena de combinació que tractés d'assegurar privilegis o avantatges especials a determinades persones, per la qual cosa seria nul tot acte o acord en sentit contrari.

La «Junta general» era l'òrgan d'expressió de la voluntat dels socis i el seu acord era necessari per a la modificació dels estatuts, la pròrroga del termini de durada de la cooperativa, la fusió o unió amb altres cooperatives, la dissolució de la societat, la designació de les persones de la «Junta rectora» i del «Consejo de Vigilancia», i el nomenament de liquidadors.

La «Junta rectora» actuava per delegació de la «Junta general» i tenia facultats de gestió i representació: «La Junta rectora responderá ante el Estado y a la Obra Sindical de Cooperación de la dirección que imprima a la cooperativa». Les persones elegides per a formar part de les juntes rectores de les cooperatives podien ser vetades pel delegat sindical provincial, sense cap requisit material o formal.

Sobre les cooperatives hi havia també un consell de vigilància, designat per l'«Obra Sindical de Cooperación» amb la finalitat de fiscalitzar les operacions socials, les comptables i la tresoreria. Les memòries i els balanços i el compte de pèrdues i guanys s'havien de remetre a l'Obra Sindical de Cooperación i al Ministeri de Treball,

que els havien d'aprovar. Existia, doncs, un doble control: del sindicat vertical i del Ministeri de Treball.

La Llei establia que els fons de reserva i d'obres socials eren irrepartibles. Aquests fons es nodrien de «los beneficios que se obtengan por excesos de percepción de cada ejercicio» i, en concret, per a les cooperatives de consum establia que, a banda de destinar els excessos de percepció als fons esmentats, podien distribuir la resta entre els socis, proporcionalment a la quantia del consum realitzat.

Els serveis cooperatius s'havien de fer d'acord amb els articles 16 i 18 de la «Ley de Bases de la Organización Sindical», del 6 de desembre de 1940, que obligaven a seguir les directrius que fixava la «Delegación Nacional de Sindicatos», que podia portar a terme directament activitats cooperatives de producció i distribució.

Excepte les cooperatives del camp i les industrials, les altres classes de cooperatives estaven relacionades amb el Ministeri de Treball a través de l'Obra Sindical de Cooperación, que també exercia funcions de control. En les cooperatives d'habitatge, l'aprovació estava sotmesa a l'Obra Sindical de Cooperación i al Ministeri de Treball, i, al mateix temps, pel que feia al seu funcionament estaven vinculades a l'«Instituto Nacional de la Vivienda i la Obra Sindical del Hogar de la Delegación Nacional de Sindicatos». Les cooperatives de consum podien adoptar la forma de societat de subministraments propis de l'Obra Sindical 18 de Julio.

Les cooperatives de crèdit, que eren inspeccionades pel Ministeri de Treball, podien concedir crèdits als seus associats amb un interès determinat per l'Estat. Els fons de reserva havien de ser com a mínim del 30% dels rendiments líquids de cada exercici.

Les cooperatives d'artesans havien d'estar formades per les persones que reunien les qualitats previstes en el *Fuero del Trabajo*, del 9 de març de 1938, que, en concret, disposava:

El artesanado —herencia viva de un glorioso pasado gremial— será fomentado y eficazmente protegido por ser proyección completa de la persona humana en su trabajo y suponer una forma de producción igualmente apartada de la concentración capitalista y del gregarismo marxista.

I, finalment, la Delegación Nacional del Frente de Juventudes podia crear totes les classes de cooperatives previstes en la Llei.

Es podien formar unions de cooperatives a través de l'Obra Sindical de Cooperación, que tenia per missió promoure i dirigir el cooperativisme. Dins de les unions territorials d'àmbit estatal o inferior hi havia un Consejo de Vigilancia també designat per l'organització sindical. Però, a la vegada, les unions territorials podien dur a terme activitats econòmiques o activitats pròpies de les cooperatives quan així li encarregués l'Estat a través de l'organització sindical vertical. Els càrrecs directius de les unions territorials de cooperatives eren designats per l'organització sindical a proposta de

l'Obra Sindical de Cooperación o, en el cas d'unions de tot l'àmbit de l'Estat, pel «Delegado Nacional de Sindicatos».

7. ELS PRINCIPIS COOPERATIUS EN LES TRES PRIMERES LLEIS FRANQUISTES SOBRE COOPERATIVES

Entre les tres normes franquistes del 1938, el 1940 i el 1942 hi ha certes diferències.

La Llei del 1938 concebia les cooperatives com una organització que tendia a la millora econòmica i social dels associats a través d'una obra col·lectiva no lucrativa. Organitzava les cooperatives de manera jerarquitzada amb una «Jefatura de la Cooperativa» amb un paper assessor de la «Junta Rectora». Aquesta junta podia ser vetada pel Ministeri, que també podia destituir-ne qualsevol membre i ordenar noves eleccions per a substituir el càrrec depositat. En principi s'establia la igualtat de vot entre els socis, amb un límit de tres vots per associat en funció de la seva participació en les operacions socials, i no del capital aportat. En substitució de les federacions i les confederacions de cooperatives s'establia un sistema piramidal d'agrupació en unions provincials, econòmiques o nacionals. Les agrupacions econòmiques havien de ser determinades pel «Ministerio de Organización y Acción Sindical».

La Llei d'unitat sindical, del 1940, forçava la integració de les estructures representatives de les cooperatives en el *Movimiento* sota la inspecció de la Delegación Nacional de Sindicatos.

Aquestes dues primeres lleis, del 1938 i el 1940, es van ocupar d'establir els principis jeràrquics interns i de submissió al poder polític del Govern a través del *Movimiento* i del Sindicato de la Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS).

Però la Llei del 1942 ja regulava les cooperatives i passava a definir-les com la reunió de persones naturals o jurídiques que unien els seus esforços per a portar a terme fins comuns d'ordre econòmic i social, sense afany de lucre. A partir d'aquesta definició de *cooperativa*, mantenia el principi d'adhesió voluntària, la igualtat de vot entre els socis, la prohibició de pertànyer a una cooperativa en qualitat de soci capitalista i la prohibició de qualsevol combinació que permetés obtenir més drets que la resta de cooperativistes. Sense establir uns mínims, com van fer les lleis republicanes del 1931 i el 1934, regulava un fons de reserva i obres socials irrepartibles que s'havia de nodrir dels excessos de percepció de cada exercici.

La Llei de cooperatives del 2 de gener de 1942 va estar vigent més de trenta anys, fins que es va aprovar la Llei general de cooperatives 52/1974, del 21 de desembre de 1974. Pocs anys abans, el 8 de setembre de 1971, s'havia dictat un reglament amb caràcter urgent i transitori. Cal tenir present que l'any 1966 es van aprofundir i actualitzar els principis cooperatius en el Congrés de Viena.

8. ELS PRINCIPIS COOPERATIUS EN EL CONGRÉS DE VIENA DEL 1966

Segons Antonio D. Soldevilla y Villar,¹⁵ acabada la Segona Guerra Mundial i després de més de vint-i-cinc anys des del Congrés de París, hi havia organitzacions cooperativistes que entenien que s'havien de concretar els principis aprovats l'any 1937. En aquest sentit, el Congrés de Bornemouth de l'any 1963 va acordar que el Comitè Central designés una comissió que estudiaria quins dels Principis de la Rochdale eren vigents i quins havien de ser modificats o actualitzats. Després d'àmplies consultes, el 1966 es van presentar les conclusions al Congrés de Viena, que va establir els principis següents:

a) L'adhesió a una societat cooperativa ha de ser voluntària i oberta a totes les persones que puguin fer ús dels seus serveis i acceptin les responsabilitats inherents a la seva afiliació, i no hi ha d'haver restriccions artificials ni discriminacions socials, polítiques o religioses.

b) Les cooperatives són organitzacions democràtiques. Les seves operacions han de ser administrades per persones elegides o designades per mitjà d'un procediment acordat pels socis i que en són responsables davant d'aquests. Els socis de les cooperatives primàries han de gaudir dels mateixos drets de vot (un soci, un vot) i de participació en les decisions que afecten les organitzacions. En les cooperatives no primàries, l'administració ha de portar-se a terme sobre bases democràtiques i segons un mètode adequat.

c) En cas que el capital participacional rebi interessos, han de ser en una taxa limitada estrictament.

d) Els excedents produïts per les operacions cooperatives, en cas que n'hi hagi, han d'evitar que cap soci obtingui guanys a costa de la resta de socis.

e) Totes les cooperatives han de prendre mesures que fomentin la participació dels seus membres, empleats, dirigents i públic en general, en els principis i les tècniques econòmiques i democràtiques.

f) Les cooperatives, per a servir millor els interessos dels seus membres i les seves comunitats, han de col·laborar amb tots els mitjans amb altres cooperatives a escala local, nacional i internacional.

A continuació examinarem les successives disposicions sobre cooperatives existents a l'Estat espanyol a partir dels principis esmentats de l'any 1966. Començarem pel nou reglament de l'any 1971, que desenvolupava la Llei de cooperatives de l'any 1943.

15. ANTONIO D. SOLDEVILLA Y VILLAR, *El movimiento cooperativista mundial*, p. 180-184.

9. REGLAMENT DE LA «LEY DE COOPERACIÓN» DEL 1942, APROVAT PEL DECRET 2396/1971, DEL 13 D'AGOST

En l'exposició de motius del Reglament es posa en relleu que:

Son varias y profundas las razones que aconsejan la revisión de la legislación de cooperación, constituida fundamentalmente por la Ley de dos de enero de mil novecientos cuarenta y dos y su Reglamento de once de noviembre de mil novecientos cuarenta y tres, para adaptarla a las circunstancias de nuestro tiempo.

De ellas merecen destacarse: a) El largo período de vigencia de las citadas disposiciones. b) La madurez alcanzada por los cooperadores españoles y la importancia económica de muchas de las entidades formadas por ellos. c) Los intercambios de experiencias con movimientos cooperativos de otros países, con la consiguiente aproximación a los criterios predominantes actualmente en el orden internacional, en especial en los países del Mercado Común Europeo. d) En fin, las transformaciones económicas producidas en nuestro país, sobre todo a resultas de los Planes de Desarrollo Económico y Social, con la consiguiente necesidad de conseguir empresas más eficaces y competitivas dentro y fuera del mercado nacional.

Reconocida la conveniencia de la reforma, y en tanto se elabora una nueva Ley, razones de urgencia inaplazable exigen la revisión por vía reglamentaria de las normas que configuran a la Sociedad Cooperativa con la finalidad de dotarla de medios jurídicos suficientes para que pueda responder a sus exigencias económicas y a su vocación de progreso en un orden social humanizado y democrático.

Com hem comentat, ja havien passat gairebé trenta anys des de la Llei de cooperació del 1942 i el seu reglament de l'any 1943. Les circumstàncies econòmiques i socials eren molt diferents després dels «Planes de Desarrollo Económico y Social» i el mercat comú europeu, i recentment s'havia aprovat la Llei sindical 2/1971, de 17 de febrer, on estaven integrades —i vigilades— jeràrquicament les estructures representatives del cooperativisme. En aquell moment, malgrat que el que realment convenia era una nova llei de cooperatives, d'acord amb els canvis produïts, el Govern franquista va optar, com a mesura transitòria d'urgència, per fer un nou reglament de la Llei del 1942.

L'article 1, punt 1, definia *cooperativa* en els termes següents:

Uno. Es Sociedad Cooperativa la reunión voluntaria de personas naturales o jurídicas que se obligan a aunar esfuerzos, con capital variable y sin ánimo de lucro, al objeto de lograr fines comunes de orden económico-social, sometándose expresamente a la Ley de Cooperación.

Dos. El lucro a que se refiere el número uno es el que supone un beneficio exclusivo para la intermediación.

Tres. También podrán constituir Cooperativas o formar parte de ellas los entes públicos cuando el objeto de aquéllas sea prestar servicios o actividades de la competencia de éstos y siempre que dichas prestaciones no requieran el ejercicio de autoridad.

El concepte de *cooperativa* era el mateix que en la Llei del 1942. Reconeixia l'absència d'ànim de lucre i que l'adhesió havia de ser voluntària. I no preveia el foment de la participació democràtica del seus membres ni tractava de la intercooperació.

Es mantenia el principi «una persona, un vot». No obstant això, l'article 34 del Reglament introduïa la possibilitat que el vot fos proporcional a l'activitat cooperativitzada quan els estatuts ho preveïessin expressament, emparats en un precepte legal o reglamentari.

S'establia un «Fondo de Obras Sociales» que havia d'atendre activitats de caràcter moral, cultural, professional o benèfic, en interès dels socis i treballadors de la cooperativa o de la comunitat en general.

Es reconeixia el dret dels socis a percebre com a màxim l'interès legal del diner per les aportacions obligatòries. Per a les aportacions voluntàries es determinava que l'interès «en ningún caso excederá del normal del dinero».

Era obligatori constituir el fons de reserva i el fons d'obres socials, que s'havien de dotar, cada un, com a mínim amb el 25 % dels rendiments líquids de l'exercici. Les diferències numèriques entre el total dels rendiments líquids i les quantitats dedicades al fons de reserva i al d'obres socials, es podien destinar a efectuar retorns cooperatius, a la constitució de reserves voluntàries o a altres fins propis de la societat cooperativa.

Els òrgans de govern eren els mateixos que es preveïen en la Llei del 1942, és a dir, una «Junta General» i una «Junta Rectora» fiscalitzades per un «Consejo de Vigilancia» i per l'Obra Sindical de Cooperación.

La intervenció del sindicalisme oficial era palesa. L'organització sindical, enquadrada en el *Movimiento* a través de l'Obra Sindical de Cooperación, tenia un cens específic de les cooperatives, independent del registre que portava a terme el Ministeri de Treball. L'Obra Sindical de Cooperación tenia entre les seves finalitats representar el cooperativisme i vetllar per la seva puresa, que també era funció de la Unión Nacional de Cooperativas, les quals prèviament havien de ser determinades com a necessàries pel «ministro de Relaciones Sindicales». Hi havia un sistema de vigilància establert amb «veedores cooperativos». Els «Jefes» provincials de l'Obra Sindical de Cooperación podien assistir amb veu a qualsevol reunió de les juntes de govern de les cooperatives.

Es mantenia la interdicció del principi democràtic amb el dret de veto per part del sindicalisme oficial. El veto que podia interposar el delegat sindical provincial i que s'establia en l'article 26 de la «Ley de Cooperación» sobre les persones elegides

per a formar part de la junta de govern de les cooperatives continuava vigent, encara que amb el Reglament del 1971 quedava taxat i en cap cas no es podia emparar en motius de pensament polític, religiós, de raça o de sexe. Per a resoldre aquestes situacions, s'havia de tramitar un expedient amb audiència prèvia de les persones afectades «oída la Jefatura de la Obra Sindical de Cooperación».

Les cooperatives escolars de l'«Organización Juvenil» venien a substituir les cooperatives que abans podia crear directament la Delegación Nacional del Frente de Juventudes prevista en la Llei del 1942, però només podien existir si hi havia un censor de l'Organización Juvenil.

10. LA «LEY GENERAL DE COOPERATIVAS» 52/1974, DEL 19 DE DESEMBRE

És interessant veure en aquesta llei el segell dels darrers anys del franquisme, plenament reflectit en la seva exposició de motius:

Exposición de motivos.

En nuestro mundo económico y social el cooperativismo ha dejado de ser simple complemento o dato corrector del sistema capitalista para constituirse en componente decisivo de un nuevo sistema económico, en el que la sociedad, como fórmula técnico-jurídica para personificar a una pluralidad de apostadores de capital, y la empresa, como comunidad de trabajo, se funden en una sola unidad, movida por la misma vocación de promoción de todas y cada una de las personas que la integran, y de servicio a la comunidad nacional. De ahí que las Leyes Fundamentales españolas postulen la configuración comunitaria de la empresa y, de ahí también, que en ellas encuentre su base política la cooperativa, pues esta fórmula, vieja de siglos, protagoniza las soluciones de integración de los distintos elementos de la empresa en una comunidad de fines y de medios que subordina los de índole económica a los de carácter personal. Esa es la idea-fuerza de la legislación promovida en la materia por el Estado español, desde su constitución como tal, y que ahora se mantiene en la nueva Ley, si bien con las nuevas formas y con las nuevas técnicas que exigen tanto nuestra realidad social y económica como el afán consciente y operativo de afrontar el porvenir.

Així doncs, l'exposició de motius de la Llei de cooperatives del 1974 deixava clara la finalitat de la norma: posar al dia la legislació cooperativa, però sempre sota les directrius de les «Leyes fundamentales» franquistes. La Llei feia referència, certament, a la configuració comunitària de l'empresa cooperativa, que «protagoniza las soluciones de integración de los distintos elementos de la empresa en una comunidad de fines y de medios que subordina los de índole económica a los de carácter per-

sonal», com si en aquestes empreses hi hagués dos elements, el capital i el treball, i en realitat les cooperatives són societats de persones, encara que necessitin capital i finançament.

La Llei definia *cooperativa* com la «sociedad que, sometiéndose a los principios y disposiciones de esta Ley, realiza, en régimen de empresa en común, cualquier actividad económico-social lícita para la mutua y equitativa ayuda entre sus miembros y al servicio de éstos y de la comunidad». El concepte de *cooperativa* era senzill: eren empreses que en comú podien portar a terme qualsevol activitat lícita per a l'ajuda mútua i equitativa dels seus membres i per al servei a la comunitat. Ningú no podia pertànyer a una cooperativa a títol d'empresari capitalista, contractista o anàleg.

Les cooperatives de primer grau havien de tenir un mínim de set socis. Les de segon o ulterior grau, i en tot cas les de crèdit, havien d'estar integrades per tres entitats.

10.1. ELS PRINCIPIS COOPERATIUS I LA LLEI 52/1974

En el seu article 2, la Llei explicitava els principis cooperatius següents:

- a) Organització i gestió democràtiques.
- b) Adhesió voluntària i principi de portes obertes, el qual, però, podia ser molt restringit perquè fins i tot podia obligar el soci sortint a pertànyer forçosament a la cooperativa fins a deu anys.
- c) Igualtat entre tots els socis, amb certes matisacions en relació amb el dret de vot, però sempre en funció de l'activitat cooperativitzada; i, en les cooperatives de treball associat, amb una expressió tan difícilment objectivable com aquesta: «[...] también se podrá graduar según la importancia de la función comunitaria desempeñada por el socio».
- d) Interès limitat sobre el capital social.
- e) Participació dels socis en els excedents en funció de l'activitat cooperativitzada.
- f) Constitució d'un fons de reserva i un fons d'educació i promoció de cooperatives.
- g) La novetat del reconeixement de la solidaritat intercooperativa. Les cooperatives, sense límits, es podien associar amb altres persones naturals o jurídiques.

El principi d'autonomia quedava reconegut a l'àmbit estricte de la cooperativa, però desapareixia quan es tractava d'òrgans supracooperatius, malgrat que la Llei, formalment, deixava clar que «la gestión de las entidades cooperativas corresponde exclusivamente a éstas y a sus socios, y en ningún caso la entidad especializada ni la Administración Pública podrán injerirse en ella».

Els estatuts havien d'establir, en termes d'aplicació igual, els requisits objectius per a l'admissió de socis. Si els estatuts de les cooperatives de treball establien un període de prova, no podia ser superior a sis mesos. Per primera vegada s'obria la porta a les

persones associades que prèviament haguessin perdut aquesta condició per una causa justificada: podien ser autoritzades a fer noves aportacions al capital social. Qualsevol soci podia donar-se de baixa voluntàriament de la cooperativa, en tot moment, mitjançant un preavis per escrit al consell rector, i els estatuts podien exigir la permanència durant un temps determinat que no podia ser superior a deu anys.

Els socis estaven obligats a assistir a les assemblees, a acatar els seus acords, a participar en les activitats i els serveis cooperatius, a acceptar els càrrecs i les funcions encomanades i a no realitzar activitats competitives amb la cooperativa. Els socis podien exigir informació sobre qualsevol aspecte de la marxa de la cooperativa, que s'havia de concretar per mitjà del Reglament.

En les cooperatives de primer grau, en principi, cada soci tenia un vot. No obstant això, es podia establir que el sufragi fos proporcional a la participació del soci en les operacions amb la societat o a la seva antiguitat en aquesta. En les cooperatives de treball associat també es podia graduar el nombre de vots segons la importància de la funció comunitària exercida pel soci. El nombre de vots per soci no podia ser superior a tres i la suma de vots plurals no podia excedir la meitat del total de vots restants. En les cooperatives de segon o ulterior grau, el vot de cada entitat associada podia acomodar-se a qualsevol dels criteris exposats o podia ser proporcional al nombre de socis de cadascuna, però cap d'elles no podia tenir per si sola més d'un terç dels vots totals.

La Llei preveia tres òrgans socials: l'assemblea general, el consell rector i els interventors de comptes.

L'assemblea general, constituïda per tots els socis, era l'òrgan suprem d'expressió de la voluntat social. En tot cas, tenia les competències següents: *a)* exigir, en qualsevol moment, comptes de l'actuació de la societat als interventors de comptes, als membres del consell rector i, a través d'aquest òrgan, a la direcció; *b)* cedir, traspasar o vendre tots o alguns dels centres de treball, béns, drets o activitats de la cooperativa que comportin modificacions substancials en la seva estructura econòmica, organitzativa o funcional.

El consell rector es configurava com l'òrgan de representació i govern de la societat i, com a tal, gestionava l'empresa directament i exercia el control permanent i directe d'aquesta gestió. Establia les directrius generals d'actuació, amb subordinació a la política fixada per l'assemblea general. Els membres del consell rector havien d'exercir els seus càrrecs amb la diligència que correspon a un representant lleial i a un gestor ordenat, i havien de respondre enfront de la societat i davant els socis del dany causat per malícia, abús de facultats o negligència greu.

La intervenció de comptes tenia com a funció presentar a l'assemblea general, en el tancament de cada exercici econòmic, un informe detallat sobre els documents que preceptivament elaborava el director. Amb caràcter excepcional i a petició dels socis, associats o treballadors que representessin un vint per cent del grup respectiu, els interventors podien fer en qualsevol moment una investigació extraordinària per aclarir els extrems o les anomalies que els fossin sotmesos a examen. També podien

dur-la a terme per pròpia iniciativa quan consideressin raonablement que hi havia hagut irregularitats en la manera de comptabilitzar les operacions.

Els acords de l'assemblea podien ser impugnats davant la jurisdicció ordinària. La sentència que estimava l'acció produïa efectes davant de tots els socis, però no afectava els drets adquirits de bona fe per tercers a conseqüència de l'acord impugnat.

L'acció de responsabilitat contra els membres del consell rector podia ser exercida en qualsevol moment per l'assemblea general o bé podia ser instada per un nombre de socis que representés un vint per cent dels vots socials, sempre que aquesta acció no hagués estat exercitada per l'assemblea en un termini de tres mesos des que va acordar fer-ho, o bé quan la decisió d'aquesta fos denegatòria. L'acció prescrivia al cap de tres anys a comptar del moment en què havia pogut ser exercida.

El capital social havia d'estar constituït per les aportacions obligatòries dels socis més les voluntàries que aquests incorporessin. El límit del valor de la participació de cada soci en el capital social podia ser, com a màxim, d'un terç d'aquest, si bé en les cooperatives de segon o ulterior grau el límit podia elevar-se fins al quaranta-cinc per cent.

La cooperativa estava obligada a constituir un fons de reserva i un fons d'educació i obres socials. El fons de reserva estava destinat a la consolidació i la garantia de la cooperativa i es constituïa amb el quinze per cent, almenys, dels excedents nets de cada exercici econòmic. Aquesta afectació deixava de ser obligatòria quan l'import del fons fos igual al doble del capital social o al límit superior fixat estatutàriament. El fons d'educació i obres socials estava destinat preferentment a l'educació i la promoció dels socis, dels empleats i els directius de la cooperativa, i de les famílies respectives de tots ells, i es constituïa amb un percentatge no inferior al deu per cent dels excedents nets de cada exercici econòmic.

Com a novetat, la Llei del 1974 regulava la possibilitat d'emetre obligacions i establir reserves voluntàries, atesa la necessitat de finançament de les cooperatives. Els organismes autònoms, les empreses nacionals, els ens públics, les fundacions i les cooperatives de crèdit podien contribuir al finançament de les cooperatives i perceben un interès anàleg al fixat per als associats.

El saldo dels excedents nets, després d'atendre les dotacions dels fons preceptius, podia ser aplicat, d'acord amb el que disposessin els estatuts o l'assemblea general, a la constitució de reserves voluntàries que podien incorporar-se al capital social, a l'increment dels fons legals o a la seva distribució en forma de retorn cooperatiu. El retorn cooperatiu s'acreditava pels socis en proporció a les operacions, els serveis o l'activitat realitzada per cada un d'ells en la cooperativa.

Els estatuts havien de fixar els criteris o procediments per a la imputació de les pèrdues que eventualment resultessin en el tancament de l'exercici, i podien fer-ho amb càrrec a reserves i en proporció a les operacions, els serveis o l'activitat realitzada per cada soci en la cooperativa o amb criteris similars, però en cap cas per raó directa de les aportacions del soci al capital.

L'article 53 de la Llei especificava que «las cooperativas, sus Uniones y Federaciones forman parte del movimiento cooperativo, integrado en la Organización Sindical». La intervenció de l'«Organización Sindical del Movimiento» era significativa. Intervenia en la constitució de cooperatives, ja que fixava la documentació que calia presentar per a la seva aprovació. Si bé la desqualificació de les cooperatives o la seva inspecció corresponia al Ministeri de Treball, la intervenció de l'«Organización Sindical» era preceptiva en la tramitació dels expedients corresponents. Fins i tot, quan una cooperativa que estava en dissolució no podia designar liquidadors, aquests eren designats pel Ministeri de Treball a proposta de l'«Organización Sindical».

Es va permetre la creació de federacions cooperatives, que culminaven amb una «Federación Nacional» com a òrgan de representació i defensa del cooperativisme. Cada federació havia d'estar vinculada amb l'«Organización Sindical», que tenia funcions de vigilància general, a més de funcions assessores i preventives. El sindicalisme del *Movimiento*, l'any 1974, a la darrera del franquisme, seguia mantenint el control i la vigilància del moviment cooperatiu.

Tot i això, l'article 57 de la Llei declarava:

La gestión de las entidades cooperativas corresponde exclusivamente a éstas y a sus socios, y en ningún caso la entidad especializada ni la Administración Pública podrán injerirse en ella. No podrá alcanzar responsabilidad por dichos actos de gestión a los organismos citados ni a sus funcionarios.

Les cooperatives podien associar-se voluntàriament entre si en cooperatives de responsabilitat limitada, de segon o ulterior grau, per al compliment, el servei i el desenvolupament de fins o interessos generals i comuns. Podien celebrar entre si, o amb altres persones i entitats, concerts per a intercanvis de serveis, matèries primeres, productes i mercaderies, formació de fons de compensació, establiment d'una direcció única en les operacions concertades i qualssevol altres actes o operacions que facilitessin la consecució dels fins cooperatius, i en tot cas podien associar-se amb altres persones naturals i jurídiques, així com tenir participació en aquestes per al millor compliment dels seus fins.

L'Estat actuava en l'ordre cooperatiu, amb caràcter general, a través del Ministeri de Treball, sens perjudici de les facultats atribuïdes als altres departaments ministerials en relació amb el compliment de la legislació específica. La Comisión Nacional de Coordinación Cooperativa era l'òrgan consultiu, coordinador i assessor, al sector públic, per a totes les activitats d'aquest relacionades amb el moviment cooperatiu. Coordinava l'actuació de tots els organismes públics que tinguessin competències relacionades amb el desenvolupament del cooperativisme.

Les cooperatives havien de dur a terme qualsevol mena de servei que per causa d'interès públic els encomanessin els organismes competents. En aquest cas, havien de ser compensades per les despeses que se'ls haguessin ocasionat.

Entre les funcions que tenia encomanada l'Administració hi havia la facultat sancionadora. En aquest cas, curiosament, les faltes i sancions no estaven tipificades en la Llei del 1974. Es van establir en el reglament del 17 de novembre de 1978.

11. CONCLUSIÓ

Durant la Segona República es van regular les cooperatives d'acord amb l'estat de concreció en què es trobaven els anys 1931-1934 els Principis del Pioners de la Rochdale, que es van establir formalment l'any 1937 i en els quals van tenir un paper els cooperativistes catalans, encapçalats per Joan Ventosa i Roig, que va formar part del grup de treball que va preparar l'actualització dels principis aprovats en el Congrés de París l'any 1937.

La dictadura franquista va trencar amb la normativa republicana i, a la vegada, amb els principis cooperatius, especialment amb les lleis del 1938, el 1940 i el 1942. Aquesta darrera va tenir una vigència de trenta-dos anys, fins l'any 1974. El franquisme conceptualitzava teòricament les cooperatives com un element superador del conflicte entre capital i treball, però especialment va tenir interès a controlar-les, a jerarquitzar-les i a intervenir el moviment cooperatiu d'acord amb els principis de les «Leyes fundamentales del Movimiento».

FONTS I BIBLIOGRAFIA

FONTS DOCUMENTALS

Alianza Cooperativa Internacional [en línia]. Brussel·les: International Cooperative Alliance, 2018; <www.aci.coop> [data de consulta: 15 juny 2021].

ARXIU CONSULTATS

Biblioteca de l'Il·lustre Col·legi de l'Advocacia de Barcelona.
Biblioteca de la Fundació Roca Galès.
Biblioteca Arús.

BIBLIOGRAFIA

GARDÓ FERRER, Eladi. *La cooperación catalana: Recopilación histórica 1898-1926*. Barcelona: Imprenta Farrés, 1927.

- PÉREZ-BARÓ, Albert. *Historia de la cooperación catalana*. Barcelona: Nova Terra, 1974.
- SANZ JARQUE, Juan José. *Cooperación: Teoría y práctica de las sociedades cooperativas*. València: Universidad Politécnica de Valencia, 1974.
- VENTOSA I ROIG, Joan; PÉREZ I BARÓ, Albert. *El moviment cooperatiu a Catalunya*. Palma: Moll, 1961 (Biblioteca Raixa; 50).